

Výklad a kritika rakouských řádů habilitačních.

František Weyr.

(Dokončení.)

c) Práva soukromých docentů, jejich obsah, vznik, změna a zánik.*)

Chceme zde jednati toliko o právech plynoucích přímo z habilitačního řádu. Právo docenta jest hotovo schválením ministerským.

Právních povinností nemá soukromý docent žádných. Skutečné konání přednášek nelze považovati za povinnost soukromého docenta, snad proto, že nekonáním přednášek (po určité dobu) venia docendi zaniká dle §u 14. hab. řádu, neboť tento následek není sankcí ve smyslu právním.**)

Rakouský hab. řád ztotožňuje, jak se zdá, obsah práva plynoucího z akademické hodnosti soukromého docenta (totiž právo konati přednášky; venia docendi) s touto akademickou hodností: uděluje se »venia docendi« a ne výslovně akademická hodnost (jako na př. doktorát). Je ovšem otázkou, zda souhlasí toto hledisko s historickým vývojem vysokých škol (zejména universit) a jejich nynější organizací. Ustanovení §§. 13. a 14. hab. řádu dala by se ostatně, jak ještě uvidíme, vykládati tak, že soukromá docentura jeví se jako zvláštní akademická hodnost, rozdílná od případného výkonu práv v ní obsažených. Příslušná právní ustanovení jsou však tak kusá a nedostatečná, že jest možno zásadně připustiti výklad obojí. Alternativní výklad právní normy není v podobném případě důsledkem chybné či nedostatečné její interpretace, nýbrž následkem nedostatečné úpravy samé.***)

*) O přípustnosti obrazných výrazů, jako »vznik, zánik atd. práv« i pro noeticky důsledné nazírání normativní srovn. správnou poznámku Dominikovu v tomto »Časopise«, str. 32.

**) Soukromým docentům není třeba dovolené pro celý školní rok nebo jeden semestr (Beck-Kelle, 177), za to povolení dovolené jest nutno (?), přerušili-li během semestru přednášky na určitou dobu (tamtéž). — Výnos min. vyučování ze dne 5. ledna 1849 č. 71. ř. z. (Beck-Kelle, str. 181) mluví ve svém titulu sice výslovně o »povinnostech« soukromých docentů. Z textu jeho plyne, že tím míní povinnost k určitému zúčastnění v přednášce, který nemá směřovat k »duchaplné zábavě a řečnickým výkonům«, nýbrž k povzbuzení vědy a vědeckých poznatků. Za tento způsob přednášek, jakož i za způsob chování se docenta k studujícím jest prý učitelský sbor zodpověden a může proti docentovi zakročiti po případě disciplinární cestou (výstrahou, důtkou, ba suspensí práva vyučovati). O této zodpovědnosti viz též výnos provisorního ministra vyučování učitelskému sboru státovědeckého oddělení c. k. university pražské ze dne 7. června 1849 č. 270. ř. z., který jedná o nemožnosti, aby byl učitelský sbor sprostěn zodpovědnosti za chování se soukromých docentů, mimo případ: že by byl sbor současně zbaven řízení studií. Viz k tomu níže str. 29.

***) Mimoходом budiž zde poznamenáno, že patří k nejzávažnějším omylům nynější právní theorie domněnka, že theoretický výklad které-

Habilitační řád stanoví v §u 13., k čemu jest soukromý docent »pouze oprávněn« (»n u r berechtigt«): ku konání přednášek z oboru, pro nějž jest habilitován a pouze na oné fakultě, na které svou způsobilost prokázal. První podmínka nevyžaduje dalšího výkladu.*) Jak rozuměti jest však slovům »na oné fakultě«? Mají tím výti vyloučeny ostatní fakulty téže university (na které je docent habilitován), nebo stejné fakulty jiných universit, nebo konečně obojí? Dle habilitačního řádu habilituje se kandidát docentury zásadně na universitě, nikoliv na jednotlivé fakultě (arg. §. 1.: »Wer an einer Universität in der Eigenschaft eines Privatdozenten Vorlesungen abhalten will...«). Z toho by plynulo, že slovům »na oné fakultě« jest rozuměti jako protikladu k jiným fakultám téže university. Zmíněný passus neměl by ostatně vzhledem k ustanovení poslední věty §u 13. žádného smyslu, kdybychom měli za to, že znamená protiklad k těmže fakultám jiných universit. Že habilitační řád připíná právo soukromého docenta k celé universitě a ne k jednotlivé fakultě, má praktický význam pro případ zrušení jednotlivých fakult nebo celé university, na které jest docent habilitován: bude-li zrušena celá universita, pomíjí tím právo docenta vůbec; t. j. pro případ zřízení nové bylo by nutno nového usnesení profesorského sboru, schváleného ministerstvem, ve smyslu §u 13. Ne tak ovšem v případě, kdyby byla zrušena jen fakulta, na které je habilitován; jejím znovuzřízením (kdyby od zrušení ovšem neuplynulo více než 4 semestry, § 14.) by obživlo beze všeho jeho právo konati přednášky. Náзор, že zánikem university, na které jest soukromý docent habilitován, spolu s faktickou možností konati přednášky zanikla též jeho zvláštní kvalifikace, t. j. žádati ve smyslu §u 13. znovu o habilitaci »bez nového habilitačního aktu« (tedy na základě zkráceného řízení; usnesení sboru profesorského a schválení ministerstva), nebyl by zajisté správným, nehledě ani k ustanovení poslední věty §u 14., když připouští se přece ono zkrácené řízení pro přechod z jedné university na druhou. Zůstává mu, tudíž zajisté i po ztrátě práva na výkon přednášek c h a r a k t e r s o u k r o m é h o d o c e n t a. Poněvadž ovšem není titul »soukromého docenta« nijak výslovně právním řádem chráněn, jde pouze o jistý stav**) (ve smyslu právním).

koliv právní normy musí v každém případě dopadnouti jednoznačně. Omylný tento názor nerozeznává patrně theoretický výklad (poznávání) norem a jejich praktickou aplikaci. Tato ovšem musí dospěti vždy k určitému způsobu aplikace, nikoliv ona k jednoznačnému výkladu.

*) Sluší dodati, že pro rozšíření veniae docendi na další obory stanoví hab. řád zvláštní zkrácené řízení: není třeba opakovati stadia a) — c), nýbrž stačí příslušné usnesení profesorského sboru a schválení ministerstva.

**) Že zvláštní ochrana titulu »soukromého docenta« jest de lege ferenda žádoucí, je nepochybné, a to tím spíše, když organisace našich vy-

Nabývá-li habilitovaný docent veniam docendi na jiné universitě, jde o z m ě n u jeho oprávnění. Zpravidla bude s nabytím práva, konati přednášky na této universitě, spojena ztráta obdobného práva na dosavadní universitě, a to zejména vzhledem k ustanovení §u 14., jímž požaduje se residentia loci. Poněvadž však dle hab. řádu není zásadní překážky, aby někdo měl veniam docendi současně na dvou nebo více vysokých školách, není vyloučen případ, že nabytím nového práva staré se neruší (na př. dvě university jsou v témže městě nebo aspoň v městech ne příliš daleko od sebe vzdálených).

Podobně jako při r o z š í ř e n í veniae docendi nemůže být pro dotčené usnesení profesorského sboru oné fakulty, na kterou hodlá soukromý docent své oprávnění přenést, jiného podkladu, než zkoumání vědecké úrovně literárních prací kandidáta, zejména jeho spisu habilitačního. Úvahy týkající se stadia druhého (kollokvium) a třetího (přednáška na zkoušku) nutně musí odpadnouti. Za to ovšem může profesorský sbor učiniti si zajisté samostatný (po př. tedy od názorů prvního profesorského sboru odchylný) úsudek o »osobní« způsobilosti kandidátově ve smyslu §u 6. hab. řádu.

Je otázka, zda-li platí, hledíc k recepci universitního hab. řádu pro vysoké školy technické, předpis poslední věty §u 13. o přenášení veniae docendi na jinou vysokou školu i pro případ, kdy jde o podobné přenesení z universit na techniky a naopak. Z toho, co bylo výše (str. 53.) řečeno o zásadě, že nutno žádati stejnou kvalifikaci na kandidátu soukromé docentury bez ohledu na vysokou školu, na které se habilitovati hodlá (jen když předmět k této škole »přináleží«), je nutno hájiti názor, že ono ustanovení platí i pro zmíněné případy; zejména dlužno odmítnouti názor, že lze zde užiti snad pravidla »in majore minus continetur« (na př. soukromý docent práv na právnické fakultě neb docent matematiky filosofické fakulty hodlá se habilitovati na technice). Praxe taková znamenala by zřejmě znehodnocení instituce soukromé docentury a přiblížila by ji instituci honorovaných docentů, lektorů, asistentů atd.

Dle §. 14. z a n í k á venia docendi, když 1. soukromý docent po 4 semestry (za sebou jdoucí) neohlásil žádných přednášek, nebo 2. když soukromý docent přeložil své řádné bydliště mimo sídlo university za takových okolností, že se pravidelného ko-

sokých škol zná též instituci a titul »honorovaných docentů«, s nimiž soukromí docenti ve smyslu hab. řádu lehce mohou být ztotožňováni, ač jde zde o instituci podstatně jinou. Malicherným zdá se nám býti, že soukromým docentům upírá se úředně samozřejmý titul »universitních docentů«; což nejsou vskutku universitními docenty, když vyučují na universitách? Neuznávám nebezpečí, které by z takového označení mohlo vyučovací správě vzejíti.

nání jeho přednášek nelze nadíti (viz k tomu výnos ministerstva vyučování ze dne 17. července 1866 čís. 12.527; Beck-Kelle, str. 188). V obou případech jde patrně o zánik ipso facto, což plyne a contr. z dalšího případu v §u 14. normovaného, když totiž soukromý docent v době sub 1. zmíněné přednášky sice ohlásil, ve skutečnosti však nekonal; zde může (»kann«; nemusí tedy) ministr vyučování po návrhu nebo po slyšení profesorského sboru prohlásiti veniam docendi za zaniklou.*) Ve všech těchto případech platí ve příčině znovunabytí veniae docendi ustanovení posledního odstavce §u 13. Zánik ipso facto v případě sub 2. nelze schvalovati, neboť jde zde o ustanovení, které co do předpokladů zániku oprávnění docentova je velmi pružné.

Otázka, zda a pokud podléhají soukromí docenti disciplinární pravomoci příslušné vysoké školy, zejména pak otázka, zda může býti soukromý docent disciplinárně zbaven veniae docendi, nespadá do rámce tohoto pojednání, jež zásadně omezuje se na výklad hab. řádu, který jiných způsobů zániku veniae docendi, než právě uvedených, nezná.

B. Ostatní řády habilitační.

Zde dlužno uvést: 1. zmíněnou již habilitační normu pro vysokou školu zemědělskou ve Vídni (prozatímní nařízení min. orby ze dne 31. července 1872 čís. 121. ř. z.) a 2. předpisy pro báňské akademie.

ad 1. Citované nařízení, které obsahuje dvě části (A. Habilitation, § 1.—8., B. Funktionsnormen, § 9.—13.), jest v celku nápodoběn staršímu universitnímu hab. řádu z roku 1848: Vyžaduje se na př. »tištěné nebo psané pojednání nebo větší dílo (§ 1.), dále srovn. ustanovení §u 5. o »zkoumání čestnosti povahy žadatelovy« atd. Jinak opět nacházíme v něm ustanovení obdobná novému universitnímu řádu habilitačnímu z roku 1888 (na př. předpis §u 13. o zániku veniae docendi, kterého ve starém universitním řádu není). Jednati zde o podrobnostech tohoto nařízení nemělo by významu, stačí podotknouti, že dle praxe užívá se nyní pro vysokou školu zemědělskou ve Vídni analogicky ustanovení nového universitního hab. řádu.

ad 2. Velmi podivná jsou ustanovení, platná pro vysoké školy báňské. Cituji zde v originálu příslušný předpis »instrukce« ministerstva orby ze dne 2. srpna 1904 čís. 21.684, vydaný na základě §§ů 39. a 40. statutu pro obě báňské vysoké školy:

*) Dle výnosu ministerstva vyučování ze dne 19. dubna 1892, čís. 196 (Beck-Kelle, str. 177), stačí k uchování docentury v plném rozsahu v případě, že docent jest habilitován pro více oborů, když aspoň z jednoho těchto oborů přednášky řádně ohlásil, resp. konal.

§ 26.: »Privatdozenten werden für Lehrgegenstände, welche die Zwecke der montanistischen Hochschule zu fördern geeignet sind, über Vorschlag des Professorenkollegiums vom Ackerbau-minister (nyní ministr veřejných prací) zugelassen. Die Privatdozenten haben dem Professorenkollegium ein detailliertes Programm vorzulegen; auch kann von denselben verlangt werden (!), dass sie eine Habilitationsschrift vorlegen, sich einem Kolloquium unterziehen und einen Probevortrag abhalten«. Tento předpis nutno prohlásiti za nedůstojný vysoké školy. Soukromého docenta, od něhož jen po případě možno požadovati literárního průkazu způsobilosti, nelze stavěti v jednu řadu se soukromými docenty ostatních vysokých škol, kde právě tento průkaz tvoří nejnnutnější a nejdůležitější předpoklad pro udělení veniae docendi. Vysoké školy báňské měly by tudíž domáhati se změny těchto naprosto nepřipadných předpisů.

IV. Z á v ě r.

Seznali jsme, že úprava vědecké instituce habilitace v Rakousku má několik velmi závažných vad: Jednak forma úpravy jest nedostatečná, jednak ani obsah nevyhovuje. V prvním směru dlužno důrazně požadovati, aby tato nejdůležitější instituce vysokoškolská byla upravena z á k o n e m a bude proto na povolaných činitelích, aby podnikli příslušné kroky. V druhém směru dlužno prohlásiti p a u š á l n í r e c e p c i universitního řádu habilitačního pro jiné, v podstatně jinak organizované vysoké školy, za nevýhodnou: pro tyto školy buďtež vydány z v l á š t n í habilitační řády, které by vyhovovaly odlišné jejich povaze, ve formě ovšem taktéž z á k o n n é. Jednotlivé nedostatky nynějšího habilitačního řádu universitního nechci zde opakovati, ježto vyplývají z dřívějších mých vývodů.

Konečně předpokládá pronikavá reforma habilitačních řádů doplnění nynějších nedostatečných předpisů našeho právního řádu o v y s o k ý c h š k o l á c h vůbec. Je-li instituce soukromých docentů typickou pro v y s o k é školy, nutno žádati, aby právním řádem byly jasně vytčeny znaky, kterými se liší v y s o k á š k o l a od škol jiných.

* * *

Znění nynějšího universitního řádu habilitačního.

(Český úřední text.)

§ 1. Kdo by na některé universitě jakožto soukromý docent přednáseti chtěl, vydobud sobě oprávnění ku přednáškám (veniae docendi) na základě následujících ustanovení. § 2. Venia docendi nemůže udělena býti pro některou, samovolně obmezenou část té neb oné vědy, nýbrž toliko pro veškerý obor jednoho předmětu, anebo alespoň pro takový značnější obor jeho, že jej možno pokládati za celek v sobě uzavřený. § 3. Požaduje

se k dosažení práva vyučovacího ve vlastnosti soukromého docenta (habilitace), aby žadatel nabyt doktorátu té fakulty, ku které předmět náleží, pak aby předložil dílo tiskem vydané anebo značnější rozpravu tiskem uveřejněnou (spis habilitační), které by methodou vědeckou samostatně pojednávaly o některém problému té vědy, pro kterou se žadatel habilitovati chce. Též se předpokládá, že kdo se chce habilitovati, příslušné studium univerzitní nejméně již před dvěma lety absolvoval. § 4. Dispensi z doktorátu vůbec, anebo z doktorátu té fakulty, již se věc týče, může ministr vyučování uděliti jen v případech zvláště pozoruhodných, a to k návrhu fakulty. § 5. Za udělení řečené venia docendi žádatel vyzádej žadatel u profesorského sboru příslušné fakulty. Žádost svou dolož kromě výkazů v §. 3. požadovaných: a) náčrtem svého života (curriculum vitae), ve kterém obzvláště buď také vylíčen postup jeho studií od té doby, co absolvoval universitu, b) podrobným vyložním toho, kterak žadatel přednášky své zaříditi míní (programem přednášek). Jde-li o odbory, které vyžadují demonstrativního vyučování, udej žadatel zároveň, jakým způsobem míní sobě opatřiti potřebné prostředky učební, vztážmo materiál k tomu potřebný. § 6. Jestliže by žadatel dokladů svých buď zamítnuta. § 7. Pak-li nebude žádné závady v §. 6. vytknuté, tedy sbor profesorský spis habilitační prozkoumáti dej skrze znalce ze svého středu zvolené a na základě tohoto prozkoumání usud, zda-li vědecká hodnota habilitačního spisu stačí k odůvodnění, venia docendi udělena byla. § 8. Jestliže úsudek v § 7. vzpomenutý bude nepříznivý žadateli, tedy buď jemu oznámeno, že spis habilitační nebyl uznán za způsobilý, aby žádaná venia docendi byla udělena. V případě opačném buď žadatel dopuštěn k rozmluvě vědecké, tak zvanému kolloquiu, i zároveň vyzván buď, aby naznačil též themat ku přednášce na zkoušku, jež snad konána bude. § 9. Děkan ustanoví, kde a kdy kolloquium má se konati za přítomnosti profesorského sboru. Kolloquium konáno buď od znalci, kterým svěřeno bylo prozkoumání rozpravy, avšak jeden každý člen sboru profesorského má právo, aby se v něm účastnil. Kolloquium není omezeno na thema vědecké rozpravy, nýbrž má se vztahovati, vycházejíc z obsahu této rozpravy, na veškerý obor, o kterém žadatel přednáseti míní. § 10. Jestliže kolloquium vydaří se ke spokojenosti profesorského sboru, tedy děkan určí žadateli den, kterého se bude odbývati přednáška na zkoušku; tato přednáška pak diti se má před sborem profesorským o thematě (§ 8.), jež vyvolí sbor na základě návrhu žadatelem podaného. Přístup k této přednášce na zkoušku mají všichni profesori i docenti univerzitní, pak ti, komu sbor profesorský výjimečně přítomnu býti dovolí. Po vykonané přednášce na zkoušku usnese se sbor profesorský, má-li či nemá-li žadateli propůjčiti se venia docendi. § 11. Usnesení sboru profesorského znějící na udělení t. zv. venia docendi předloženo buď ministru vyučování ke stvrzení. Proti usnesení profesorského sboru, jímž by udělení t. zv. venia docendi odepřeno bylo, dopuštěn jest rekurs k ministru vyučování. § 12. Při mužích, kteří by ve vědě měli vynikající vážnost, může sbor profesorský spokojiti se s předloženým vědeckým spisem a nepožadovati ani kolloquia, ani přednášky na zkoušku. Kromě toho může přednáška na zkoušku prominuta býti, když by způsobilost žadatelova k ústnímu přednášení již byla nepochybná. § 13. Jeden každý soukromý docent oprávněn jest míti přednášky toliko v takovém oboru, ve kterém jest habilitován, a jen na té fakultě, při které prokázal způsobilost svou. Měla-li by venia docendi rozšířiti se na další některý obor, předcházetí tomu musí usnesení profesorského sboru, jakož i schvá-

lení ministra vyučování. Tolikéž vyžaduje se usnesení profesorského sboru jakož i schválení ministra vyučování k tomu, když by soukromý docent, který by se byl na některé universitě řádně habilitoval, přál sobě dosáhnouti t. zv. venia docendi na jiné universitě bez nového habilitačního aktu.

§ 14. Venia docendi mine, když by soukromý docent po čtyři půlletí po sobě neohlásil žádných přednášek, anebo když by řádně bydliště své přeložil mimo sídlo university za takových okolností, že by nebylo lze očekávati, aby pravidelně odbýval přednášky své. Pak-li že by soukromý docent po čtyři půlletí po sobě přednášky sice ohlásil, avšak skutečně jich neodbyval, může ministr vyučování k návrhu anebo po vyslyšení profesorského sboru prohlásiti, že jeho venia docendi pominula. Co se týče opět-ného dosažení t. zv. venia docendi v případnostech v tomto paragrafu vzpomenutých, platnost má pravidlo v posledním odstavci §. 13. pronesené.

§ 15. Toto nařízení nabývá ihned moci.

O metodě statistiky osevu u nás.

Dobroslav Krejčí.

K nejdůležitějším větvím statistiky zemědělské patří beze sporu statistika osevu. Řádně provedená statistika ta nejen že podává jasný a přesný obraz o poměrech pěstování různých plodin polních v různých zemích a různých jejich částech, umožňuje seznati soustavu osevní tam panující a navzájem ji srovnávati, ale je zároveň jedině spolehlivým základem statistiky sklizně, předůležitého toho odvětví produkční statistiky. Naléhavá potřeba, znáti co možná brzo a co možná přesně výsledky každoroční sklizně různých plodin zemědělských, činí nezbytným zjistiti především co nejpřesněji, kterými plodinami je ročně oseta neb osázena jak veliká část půdy zemědělsky používané. Výtěžky sklizně samy není bohužel dosud možno zjistiti zcela přesně, opravdu statisticky: Bylo by k tomu třeba, aby všechny ty výtěžky u všech hospodářů a všech plodin byly přesně zváženy a sečteny, způsobem co nejdokonalejším a opravdu vyčerpávajícím. Je samozřejmo, že dosud — nejen u nás, ale ani u národů nejpokročilejších — naprosto není možno provésti takovouto pravou statistiku sklizně na území poněkud rozsáhlejších. Vždyť nejen že velká řada hospodářů ztěžjí by se dala pohnouti k podání úplných a hlavně pravdivých údajů o výtěžcích své sklizně — sebe přísnější donucovací prostředky mohly by snad zjednati úplnost, nikoli však nutnou pravdivost těch údajů —, ale nad to je všude ještě ohromná většina hospodářů, která opravdu ani sama nezná přesných výsledků sklizně svých plodin. A nutiti všechny, aby každý sklizený trakař jeztele, každou nuši trávy atd. vždy odvážili a zapsali, je právě tak nemožno, jako zabrániti zatajování nebo úmyslnému zmenšování údajů o sklizni neustálou nějakou úřední kontrolou sklizně u všech hospodářů. Dokud tedy nebude v škeru zemědělské